

МЕТАФОРИЧНІ ТА НАРАТИВНІ МОДЕЛІ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ЛЮБОВІ/КОХАННЯ: КОРПУСНИЙ ПІДХІД

Дослідження присвячено аналізу концепту КОХАННЯ/ЛЮБОВ як емоційно-культурного та психотерапевтичного феномену. Особливу увагу приділено метафоричному моделюванню любові та її відображенню в психотерапевтичному наративі. На основі корпусного аналізу виявлено зміни в суспільному сприйнятті цього концепту. Порівняльний аналіз художнього та наукового дискурсів дозволив окреслити еволюцію уявлень про любов.

Ключові слова: кохання, любов, метафора, психотерапія, наратив, когнітивна лінгвістика.

Концепт КОХАННЯ/ЛЮБОВ є одним із ключових понять, що формують моральні, духовні й поведінкові характеристики індивіда. Його значення та інтерпретація змінюються залежно від лінгвокультурного контексту, психологічного стану особистості та соціального досвіду. У світлі зростання інтересу до емоційної когніції, гуманітарного пізнання та інтерактивних методів до вивчення емоцій, дослідження концепту КОХАННЯ/ЛЮБОВ у різних дискурсах набуває особливої актуальності.

Метою нашої роботи було здійснення лінгвокогнітивного аналізу репрезентацій концепту КОХАННЯ/ЛЮБОВ у художньому та психотерапевтичному дискурсах з опертям на відомості з корпусу ГРАК. Об'єктом постав концепт КОХАННЯ/ЛЮБОВ як емоційно-культурний і ментальний феномен. Предмет – особливості репрезентації та функціонування концепту КОХАННЯ/ЛЮБОВ у мові, психіці та терапевтичному наративі. Фактичним матеріалом дослідження послуговували сучасні психотерапевтичні статті, що присвячені аналізу любові, а також приклади матеріалів з української літератури, наративні структури, метафори, психотипи любові, що і послуговували джерельною базою нашого аналізу.

У когнітивній лінгвістиці вважається, що людина мислить через концепти, поєднуючи їх та здійснюючи глибокі предикації в межах цих концептів і їх комбінацій, що призводить до формування нових концептів. Концепт втілюється в слові, саме тому назва концепту стає «згустком значень, носієм уявлення не лише про поняття, яке означене словом, але й про емоційні елементи, оцінки, асоціації, образи, характерні для цієї культури» [8, с. 41–42].

Концепт КОХАННЯ/ЛЮБОВ пов'язані з емоційною сферою та визначаються як сукупність повсякденних уявлень про ці почуття, специфіка яких зумовлена єдністю етнокультурного, соціокультурного та індивідуального досвіду мовця.

У межах нашої роботи концепт КОХАННЯ/ЛЮБОВ розглядається як цілісне утворення явище, попри відмінності у відтінках дефініції понять «кохання» та «любов». Таке об'єднання зумовлене спільною емоційною природою обох понять, їхньою приналежністю до сфери глибоких людських почуттів і духовних цінностей, що репрезентують як інтимно-особистісні, так і загальнолюдські сенси.

У мовній свідомості українців ці поняття часто взаємозамінюються, доповнюючи один одного: «кохання» зазвичай пов'язане з романтичною, пристрасною формою любові, тоді як «любов» охоплює ширший спектр емоційної прихильності – від рідних і близьких до духовних прагнень і загальнолюдських ідеалів. Саме тому у подальшому викладі аналіз здійснюється із позиції спільної концептуалізації КОХАННЯ/ЛЮБОВІ як єдиного лінгвокультурного феномену, що є вербалізованим через метафоричні та наративні моделі.

Наративна репрезентація концепту КОХАННЯ/ЛЮБОВІ як об'єкт міждисциплінарного дослідження постає багатогранним явищем, що має глибоке коріння в мові, культурі, психології та психотерапії. Різні психотерапевтичні практики в Україні пропонують унікальні підходи до осмислення почуття «кохання».

Хоча в науковій сфері представлено чимало інформації з теми про психологічні особливості феномену любові, наявні дані про різні його аспекти не формують цілісного та узгодженого уявлення про це поняття.

Дослідження концептуальної метафори сьогодні є одним із ключових напрямів у когнітивній лінгвістиці. Метафора є важливим інструментом мислення, що слугує засобом категоризації, концептуалізації, оцінювання та пояснення світу. У межах концепту КОХАННЯ/ЛЮБОВ метафоричне моделювання відображає національні стереотипи та культурні особливості, допомагаючи осмислювати емоційний досвід. Оскільки мовні метафори змінюються з розвитком суспільства, їх дослідження дозволяє простежити еволюцію світоглядних уявлень.

Ми проаналізували погляди науковців щодо трактування цього почуття і з'ясували, що дослідники акцентують увагу на важливості любові, проте одні зосереджуються на її еволюції та духовному розвитку, тоді як інші наголошують на взаємності та служінні у любовних стосунках.

Порівняльний аналіз виявив суттєву зміну в трактуванні концепту КОХАННЯ/ЛЮБОВ в психотерапевтичному дискурсі 2000–2024 років і художньому дискурсі, зокрема у поезіях українських поетів середини ХХ століття.

У новітніх текстах переважає така репрезентація любові як психологічна залежність, джерело болю та внутрішньої деструкції, що вимагає раціонального контролю, самоповаги та визначених меж між суб'єктами почуття.

Прикладами метафоризації кохання є:

- кохання як психологічна залежність: *«Коли любов стає болем, це вже не любов, а залежність»;*
- кохання як джерело внутрішньої деструкції: *«Ця залежність зруйнує вас зсередини, виснажить життєві сили і зробить життя порожнім, а вашу особистість нікчемною»;*
- кохання як паразитичні відносини: *«Це не любов, а паразитизм».*

Натомість поезія минулого століття представляє любов як високе, духовне та життєствердне почуття – Божий дар, що надихає, очищує та збагачує особистість. Прикладами є цитати відомих поетів української літератури, такі як:

- *«Кохати – це вірити в когось більше, ніж у себе. І відчувати себе щасливим, коли кохана людина щаслива»* (Василь Симоненко).

- «Любов – то, може, єдина справжня квітка, подарована людині Богом. Тільки в любові людина розумна. І навіть: що більше, дужче любиш – то розумнішаєш. Інших квіток, кращих за цю, квітку любові, я не знаю» (Василь Стус).
- «Моя ж любов – як день, не знають ще чуття такого люди» (Володимир Сосюра).

Таким чином, змінюється не лише оцінка самого почуття, а й уявлення про роль любові в житті людини: від ідеалізації до критичного осмислення її меж і впливу на особистість.

У ході дослідження був проведений лінгвістичний аналіз на базі даних корпусу ГРАК, який виявив суттєві зміни в інтерпретації концепту КОХАННЯ/ЛЮБОВІ в публічному дискурсі в період з 1950 по 1990 роки. Згідно кількісним підрахункам, у 1950-1990 роках поняття «любові» мало переважно позитивну конотацію, а саме 79 %, серед яких ми маємо такі приклади: любов як священне почуття (2); любов як сонце; любов це Божя благодя; кохання як почуття, що протистоїть війні; кохання як вищий вияв моральної свободи людини; любов як цивілізуюча сила; кохання як вияв свідомості й культури...

Втім, присутніми також були висловлювання з негативною конотацією, що становлять 14 % (любов як опір в житті; любов як життєве зобов'язання і тотальна відповідальність; ідеальна любов це ілюзія) і нейтральною конотацією у 7 % (любов як духовна батьківщина).

Протягом часу ми спостерігаємо зміну акцентів щодо сприйняття поняття кохання. У відсотковому співвідношенні з серединою ХХ століття відбулося суттєве зменшення слів (на 39 %) з позитивною конотацією – 40 %, наведемо такі приклади: *кохання як дар Божий (2), любов це святе почуття (2); кохання як пісня; кохання як мрія; кохання як найважливіша форма людського самоствердження; любов як низка світлих, мотивуючих почуттів; любов як ліки; кохання це там, де добре двом; любов це про життя; любов як дихання; любов як віра, любов це і є Всесвіт; любов це світло; любов як зірка...*

Слід зауважити на стрімкому збільшенні (на 35 %) сприйняття концепту КОХАННЯ/ЛЮБОВІ у негативному контексті – 49 %, серед яких маємо такі результати: *кохання як хвороба (3); кохання як психічний розлад; нерозділене кохання; кохання як драма; кохання як підпорядкування жінки інтересам чоловіка; кохання як трилер; кохання як зброя; кохання як випробування; кохання як недосконале почуття; кохання як переживання; кохання як жалість до себе; любов це біль; кохання це ненависть; любов як помилка...*

Проведене нами дослідження свідчить про зміни в ставленні суспільства до поняття «кохання/любові», що все більш починає сприйматися як жертковий, болісний досвід, що призводить до втрати самоідентичності.

Отже, зміна в концептуалізації КОХАННЯ/ЛЮБОВІ пов'язана з багатьма чинниками, серед яких варто виокремити зміну ціннісних пріоритетів. Сьогодні самореалізація, власні кордони і вибір особистості набувають пріоритетності, на відміну від жертковості, поступливості, турботи про кохану людину, що предбачала «любов» раніше.

Ці складники кохання втрачають свою значущість, оскільки, за попередніми уявленнями, вважалося, що любов – це готовність жертвувати частинкою себе, своїми власними інтересами, бажаннями та потребами на користь другої половинки. Проведене нами дослідження свідчить про зміни в ставленні суспільства до поняття «кохання/любові», що все більш починає сприйматися як жертковий, болісний досвід, який призводить до втрати самоідентичності, індивідуальності.

Ми не можемо стверджувати, що любов зникає з нашого життя, втім, безперечним є той факт, що репрезентація концепту КОХАННЯ/ЛЮБОВІ все більше реінтерпретується в епоху метамодерну.

Список використаної літератури:

1. Василь Стус про кохання. Саморозвиток Інфо | Ти можеш більше!. URL: <https://samorozvytok.info/content/lyubov-iedina-spravzhnya-kvitka> (дата звернення: 15.04.2025).
2. Вінтюк Ю. В. Психологічні особливості прояву феномену любові: формування передумов дослідження. *Молодий вчений*. 2018. Т. 10, № 62. С. 616–622.
3. Газуда О. М. Поняття концепту в сучасній лінгвістиці. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2018. Т. 1, № 22. С. 38–43.
4. Грак. URL: <https://sketch.uacorporus.org/#dashboard?corpname=grac18> (дата звернення: 15.04.2025).

5. Жигоренко І. Ю. Концепт кохання у сучасному німецькомовному та українському художньому тексті: лінгвокогнітивні та функціональні особливості : дис. ...доктора філол. наук. Миколаїв, 2011. 267 с.
6. Жіноча та чоловіча психологія у коханні та стосунках. *ALEXUS*. URL: <https://alexus.com.ua/zhinocha-ta-cholovicha-psixologiya-u-koxanni-ta-stosunkax/> (дата звернення: 02.04.2025).
7. Климентович О. Любові недостатньо. My soul. URL: <https://mysoul.lviv.ua/lyubovi-nedostatno/> (дата звернення: 15.04.2025).
8. Надолинська А. С. Репрезентація концепту «кохання» в українському лінгвокультурному просторі. *The scientific heritage*. 2017. № 16. С. 41–43.
9. Тлумачний словник української мови, орфографічний словник. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BA%D0%BE%D1%85%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F> (дата звернення: 09.02.2025).